

Itt a vegyületek 26 farmakológiai és 3 toxikológiai vizsgálatának adatai és részletes kémiai szerkezete szerepel. Érdekességként megemlítjük, hogy a kémiai szerkezet leírására ebben a rendszerben is már az egyre jobban terjedő Wiswesser jelölést alkalmazzák. Ez a leírási mód egyértelműbb és könnyebben megtanulható, mint a vegyészeti területén hivatalosan elfogadott IUPAC nomenklatura, és legfőbb előnye, hogy a szerkezeti jellemzőkre annál sokkal jobban utal, számítás-technikai alkalmazása pedig nagyon egyszerű.

/Journal of Chemical Documentation, 14.k. 3.sz. 1974. p.120-123./

KÖNYVTÁRI MUNKA

Egy biológiai szakkönyvtár tartalomfeltáró katalógusa

Az MTA Szegedi Biológiai Központ Könyvtára könyvállományának osztályozásakor olyan tartalomfeltáró katalógust igyekeztünk létrehozni, amely magas visszakeresési hatásfokot biztosít, könnyen és gyorsan kezelhető.

Az alkalmazott eljárás lényege, hogy az osztályozásra kerülő könyveket nemcsak specifikus tárgyszavakkal láttuk el, hanem besoroltuk őket egy nagyléptékű, zárt biológiai fogalomjegyzékbe is /alapjegyzék/. A kétféle osztályozással nyert katalóguscédulákat közös ábécé-be rendeztük.

Az alapjegyzék szerepe az integráció biztosítása, a tágabb értelemben releváns művek összehozása, az ábécé besorolás okozta tartalmi széthullás ellensúlyozása.

A specifikus tárgyszavazás a közvetlen kereshetőség és a magas relevenciájú csoportosítás megvalósítására szolgál, ezenkívül elkerülhetővé teszi az alapjegyzékbe való többszörös kényszerbesorolást.

A KATALÓGUSSZERKESZTÉS NÉHÁNY GYAKORLATI SZEMPONTJA

A tárgyszavazásnál az uniterm elv alkalmazására törekedtünk.

A diszciplínát kifejező fogalmakat a természetesség határain belül a diszciplína tárgyában /a megfelelő szubsztrát vagy jelenség névéhez/ rendeltük. Pl.:

Hematológia - Vér

Gerontológia - Öregedés

Az alapjegyzék azzal segíti az integrálást, hogy a fogalmakat nem kell a különböző hierarchia - szinteken elhelyezkedő minden egyes fogalomhoz besorolni /és főleg azoknál keresni/, hanem csak azokhoz az általában generikus jellegű, szakmailag fontos fogalmakhoz, amelyek az alapjegyzékben rögzítve vannak.

Az alapjegyzék összeállításánál arra törekedtünk, hogy a biológia legmagasabb rendű fogalmai közül lehetőleg mindazokat vegyük be, amelyek egymással nem állnak hierarchikus kapcsolatban, vagyis, hogy ezek a fogalmak teljesen fedjék le a biológia, mint diszciplína területét a könyvtár gyűjtőkörének megfelelően. Ezért nem volt követelmény a felvett fogalmak közötti folyamatos hierarchikus törzsfa kialakítása, a hierarchiák egyes közbülső lépcsőinek megfelelő fogalmakat szükség szerint vettük be, vagy hagytuk ki. A biológián kívüli - számunkra érdekes - tudományok egy-egy tárgyszóval szerepelnek az alapjegyzékben. Néhány fontos módszertani fogalmat is kiemeltünk.

Ügyeltünk arra, hogy a rendező elv a gyakorlati szükségletnek és feltételeknek feleljen meg. Az analóg, vagy egymást erősen átfedő fogalmakat kiküszöböltük. Ez a magyarázata az alapjegyzékbe felvett fogalmak korlátozott számának is.

Az egy-egy alapjegyzék fogalomhoz, mint generikus rendezőhöz besorolt cédulák három csoportra oszlanak:

- a/ amelyek valóban oda tartoznak /ez a specifikus tárgyszavak is/;
- b/ amelyek tárgyszava mélyebb, vagy rokon fogalmat fejez ki;
- c/ azok a cédulák, amelyeken a többszavas /összetett szavas/ specifikus tárgyszó ugyanazzal a szóval kezdődik, mint az illető alapjegyzék fogalom.

Ezeket a csoportokat színes, felirat nélküli elválasztólap különíti el egymástól.

A SZAKOZÁS FOLYAMATA

Megállapítjuk a mű specifikus tárgyszavait, majd kiválasztjuk az ezeknek megfelelő - hozzájuk hierarchiában legközelebb álló - alapjegyzék fogalmakat. Így pl. a klorofillról szóló művet a Klorofill specifikus tárgyszóhoz való besorolás után az elvileg lehetséges

Biokémia

Növény

Kémia

Fotoszintézis

Pigment

alapjegyzék fogalmak közül csak a Fotoszintézis és Pigment fogalmakhoz soroljuk be, a többiekhez, amelyek már magasabb szintű fogalmak, már nem.

Az osztályozás mélységét illetően azt a körülményt vettük figyelembe, hogy könyvtémáknál a fogalmi fölérendeltség általában valóságos, tartalmi fölérendeltséget is jelent, vagyis a generikus témát tárgyaló mű a mélyebb szintű résztémákkal is foglalkozik. A visszakereshetőséget tehát nem zárja ki, csak esetenként meghosszabbítja, ha valamit "főlé szakozunk", magasabb szintű fogalomhoz teszünk, mint amihez tulajdonképpen tartozik. A visszakeresés ugyanis a fölérendelt fogalmaknál való keresést is magában foglalja, különösen, ha az illető legszűkebb tárgyszónál nincs, vagy elégtelen az ott található irodalom.

A legfontosabb generikus fogalmak kiemelésével /alapjegyzékbe foglalásával/ tulajdonképpen ezt a fölérendelést foglaljuk rendszerbe.

A deskriptoradás során a témára irányítjuk a figyelmet, nem pedig az összes számba jöhető szubsztrátra és jelenségre. A téma lehet egységes vagy szerteágazó, lazán összefüggő résztémák halmaza. Utóbbiak osztályozásánál eleve generikus tárgyszókat - közös gyűjtőfogalmakat - keresünk, ügyelve arra, hogy a műben foglalt témák közül egy se maradjon ki. Az alapjegyzék itt igen nagy segítségünkre van.

A KERESÉS FOLYAMATA

Megállapítjuk a keresendő specifikus tárgyszavakat, majd ezek végignézése után kiválasztjuk a megfelelő alapjegyzék fogalmakat és az ezekhez beosztott cédulákat vizsgáljuk át. Ha valamely nagyobb alapjegyzék fogalom teljes irodalmát fel akarjuk tárni, akkor annak az alapjegyzékben szereplő alárendelt fogalmait is végignézzük.

Illusztrációként közreadjuk a Szegedi Biológiai Központ Könyvtára használatára és feltételeire kialakított /és ezért angol nyelvű/ alapjegyzéket. A könyvtár gyűjtőköre "Az életfolyamatok szabályozásának mechanizmusai" c. országos kutatási fő irány műveléséhez szükséges szakirodalmat foglalja magában, elsősorban a biofizika, biokémia, genetika és növényélettan területéről, molekuláris szintre irányulva.

Ageing	Biochemistry
Agronomy	Biology
Anatomy	Biophysics
Animal	Biosynthesis
Behavior	Carbohydrate
Bioactive material	Cell

Chemicals
Chemistry
Culture
Data
Development
Ecology
Environment
Enzyme
Evolution
Genetics
Hormone
Human
Immune
Insect
Laboratory animal
Lipid
Mathematics
Medicine
Membrane
Metabolism
Method
Microbiology
Mineral
Molecule
Movement
Neurobiology
Nucleic acid

Organ
Paleobiology
Parasite
Pathology
Pharmacology
Photobiology
Photosynthesis
Physics
Physiology
Pigment
Plant
Population
Production
Protein
Protein biosynthesis
Radiation
Regulation
Reproduction
Separation
Spectroscopy
Steroid
Symmetry
System
Tissue
Transport
Ultrastructure
Virus

Vitamin

Marton János

